

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

MARTIN BUBER A FILOSOFIE DIALOGU V DÍLE

„JÁ A TY“

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Autor práce: Eva Janštová

Studijní obor: Humanistika

Ročník: čtvrtý

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

26. 3. 2011

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D. za podporu, cenné rady, výbornou spolupráci a odborné konzultace.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 Život Martina Bubera.....	7
1.1 Dětství.....	7
1.2 Studium.....	9
1.3 Rodina.....	10
1.4 Sionismus.....	11
1.5 Chasidismus.....	12
1.6 Třicátá léta.....	14
1.7 Překlad Písma.....	15
1.8 Život v Izraeli.....	16
2 Okolnosti vzniku „Já a Ty“.....	18
2.1 Vliv mystiky.....	18
2.2 Vliv předchůdců.....	19
2.3 Vliv Bible.....	21
2.4 Cesta k dialogu.....	22
3 Filosof dialogu.....	24
3.1 Já-Ty, Já-Ono.....	24
3.1.1 Zkušenost.....	25
3.1.2 Přítomnost a minulost.....	26
3.1.3 Vznik Já.....	27
3.1.4 Sudba a osud.....	27
3.1.5 Individualita a osoba.....	29
3.2 Věčné Ty.....	30
3.3 Buber zve Bartha k tanci.....	31
ZÁVĚR.....	35
Seznam literatury.....	36
Obrazové přílohy.....	37

ÚVOD

V rámci svého studia jsem postupně vstupovala do dialogu s filosofií, během něj se pro mě stala „filosofie dialogu“ tím největším oslovením, tou největší výzvou. Zaujala mne ona interakce, na kterou se zaměřuje, na to, co nás každý den potkává. Stala se mi blízkou, protože ji mohu vpustit do svého života a žít ji. Myšlenky formulované Martinem Buberem, Ferdinandem Ebnerem, Gabrielem Marcellem či Franzem Rosenzweigem činí svět lepší, aspoň v mých očích. V této čtveřici vyčnívá právě Martin Buber se svým velice podnětným dílem „Já a Ty“. Volba, na které dílo se v rámci odborného zkoumání zaměřit, se tedy záhy vyjasnila.

Cílem této práce je jednak seznámit se s životem Martina Bubera, který byl až do svého vysokého věku velmi aktivní, upozornit na významné momenty, které ho od jeho dětství potkávaly a staly se určitými mezníky pro Buberovo další životní vývoj, včetně okolností, které ho nasměrovaly k sepsání jeho stěžejního díla „Já a Ty“. Tato kniha v sobě skrývá mnoho témat, u kterých by stálo za to se zastavit a více je osvětlit. K tomu ale tato práce nesměřuje. Smyslem je uchopit základní myšlenku, která celým dílem prochází.

Postup, který je v této práci uplatňován, je chronologický, a to v několika směrech. Skrze nastínění Buberova raného života se dostáváme k jeho aktivitám ve společnosti nejen v Německu, ale později i v Izraeli. Buber nebyl omezen jen na svou domovinu, podnikal mnoho cest do zahraničí, na kterých přednášel a vedl semináře. Postupně se profiluje i jeho spisovatelská tvorba, která zaznamenala svůj vývoj od chasidských textů, přes filosofii dialogu až k významnému překladu Písma z hebrejštiny do němčiny, který byl jistě výsledkem velké vyzrálosti. Stejnou tenzi můžeme spatřovat na cestě k dílu „Já a Ty“, které v sobě stmeluje náboženskou výchovou a Buberův hluboký vztah k Bibli. Na samotné dílo „Já a Ty“ nahlížím formou úvahy a spolu s jinými autory postupně odkrýváme jádro smyslu této knihy.

Struktura této práce je členěna do třech částí. První popisuje život Martina Bubera. Zastavuje se u jednotlivých životních období od dětství, doby studia až po vlastní rodinné zázemí. Dále je pozornost soustředěna na dvě oblasti. Jednak je to působení v sionistickém hnutí, ve kterém se podle svého přesvědčení realizoval. Druhá oblast je oblast chasidismu, v níž se obrací již na každého člověka a po vzoru svých předchůdců šíří chasidskou tradici a moudrost dál. Samostatná kapitola je věnována

jeho spolupráci s Franzem Rosenzweigem a jejich překladu Písma, během kterého bohužel Rosenzweig umírá. Martin Buber jako žid žijící v Německu musel ve třicátých letech ukončit své působení v této zemi a přesídlit do Izraele, kde jednak dokončil celý překlad a svou neutuchající aktivitu vynakládal na spor mezi Araby a Palestinci, mezi nimiž se až do své smrti snažil o smířlivý dialog.

Druhá část směřuje již více k samotnému dílu „Já a Ty“. Poukazuje na jednotlivé okolnosti, které ovlivňovaly Bubera a vedly až k napsání díla. Konkrétně se jedná o vliv mystiky, který předcházela vydání „Já a Ty“ o celé desetiletí. Časově mnohem více předznamenávali vznik knihy předchůdci obzvláště z židovských řad, které Buber studoval, od nichž se učil. Ale byli to i filosofové, se kterými Buber polemizuje. V této kapitole se zastavuji u Sørensa Kierkegaarda a Martina Heideggera a jejich pohledu na věci, člověka a Boha tak, jak na ně Buber pohlíží v knize „Problém člověka“. Vliv Bible, který završuje tuto část, je zřejmý již proto, že Buber byl již do svých dětských let k její četbě veden. Učil se tajům hebrejštiny, díky čemuž mohl do jádra Písma proniknout o to hlouběji. Zárodky jeho myšlenkové přeměny se můžou spatřovat v dílech, kterými jsou „Extatická vyznání“ či „Legenda Baalschemova“. Spisovatelský obrat nastává ale až spisem „Daniel“ z roku 1913. Vše vrcholí roku 1923, kdy vydává „Já a Ty“.

Třetí část je nazvaná „filosof dialogu“. Vychází pouze z „Já a Ty“. Objasňuje některé termíny Buberem používané. Nejprve se zaměřuje na slovní dvojice Já-Ty a Já-Ono, které jsou k sobě v protikladu, na což Buber poukazuje prostřednictvím pojmů jako je přítomnost a minulost, sudba a osud, individualita a osoba. Stejně jako „Já a Ty“ i tato kapitola dále pokračuje k věčnému Ty, k tomu Ty, které v sobě zahrnuje všechna ostatní Ty, které jako jediné nám přináší vyšší smysl.

Filosofie dialogu Martina Bubera je stále živá i v dnešní době, má své příznivce i odpůrce. K tomu odkazuje závěr třetí kapitoly, kde vycházím z článku Matthewa Del Neva, který konfrontuje Bubera s protestantským teologem Karlem Barthem.

1 ŽIVOT MARTINA BUBERA

1.1 DĚTSTVÍ

Martin Mordochai Buber se narodil 8. února roku 1878 ve Vídni. Pospolu se svými rodiči vyrůstal jen do svých tří let. V té době jeho matka Elisa od nich odešla. Martin ve svém věku této situaci nerozuměl. Doma se o jejich rozchodu nemluvalo. Neustále očekával, že se matka vrátí. Své dětství tak prožil u svých prarodičů Salamona a Adele Buberových ve Lvově. A právě zde nabyl první významné zkušenosti, která se stala prvním pilířem, jak to později ohodnotil, pro formování jeho filosofie. V tu chvíli, v jeho čtyřech letech, to pro něj znamenalo vyřešení nejistoty, která ho po matky odchodu tížila. V knize „Setkání, autobiografické fragmenty“ popisuje příhodu s dívkou ze sousedství. „Oba jsme se opírali o zábradlí. Nemohu si vzpomenout, co jsem říkal své větší společnosti o matce. Ale ještě dnes slyším, jak mi velké děvče říká: ‚Ne, ona se již nikdy nevrátí.‘ Víím, že jsem pak zmlkl, ale o pravdivosti vyřčených slov jsem vůbec nepochyboval.“¹ V Buberovi se tato slova stále více usazovala, až dospěl ke slovu „Vergegnung“, což označuje promeškané setkání. Ale toto míjení není jen jednostranné.

Dědeček s babičkou byli pro Martina velkým vzorem. „Salomon Buber představoval typ židovského učenice, který se úspěšně věnoval svému zaměstnání proto, aby mohl bádát. Byl ředitelem dvou bank, radou obchodní komory, předsedou židovské náboženské obce ve Lvově. S pílí člověka, plnícího své náboženské poslání, a současně metodami západoevropské vědy sbíral a vydával ve Lvově rabínské výklady Písma – midraše.“² Dědeček hlavně Martinovi předal základy židovské víry a učil ho hebrejsky. Babička Adele poskytovala svému muži veškeré zázemí, aby se mohl věnovat badatelské činnosti. Sama se zajímala hlavně o německou klasickou literaturu. K tomu se Buber vyjadřuje takto: „U dědečka mělo ‚studium učení‘ zvláštní význam... Byl opravdovým filologem, ‚milujícím slovo‘. Ale láska babičky k slovu na mně působila ještě mocněji než jeho; protože tato láska byla velmi bezprostřední a plná zbožnosti.“³ Raný pobyt trávený ve společnosti těchto jeho dvou nejbližších můžeme nazvat druhým pilířem, který ovlivnil obzvlášť jeho vztah k chasidismu.

Třetí osoba, která mu byla blízkou, byl jeho otec Karl. Navzdory „promeškaného“ vztahu se svou matkou, byl Buberovo vztah k otci pozitivní. Od svých devíti let trávil prázdniny u něj na statku v Bukovině a od svých čtrnácti let zde i žil.

¹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 12.

² Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

³ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 11-12.

Dospívající Martin se od svého otce mohl učit jednání mezi lidmi, byl očitým svědkem jeho interakcí se svými sousedy či zaměstnanci statku. „Když pečoval o vztahy v rodině, o výchovu a vzdělání dětí, o nemocné a starce mezi všemi těmito lidmi, neřídil se žádnými principy, nebyla to starost v běžném smyslu. Ani ve městě se můj otec nechoval jinak. Zlostině odmítal slepou dobročinnost; neuznával žádnou jinou pomoc než pomoc člověka konkrétním lidem.“⁴ „Ještě ve stáří se nechal zvolit v židovské obci ve Lvově do ‚komise pro chléb‘ a neúnavě obcházel od domu k domu při hledání skutečně potřebných a jejich potřeb, což nešlo dělat jinak, než osobním kontaktem.“⁵ Sám zde zažil další významný moment ve stáří u svého oblíbeného plavého koně. „Nebyla to pro mne obvyklá zábava, ale velká, sice přátelská, avšak i hluboce vzrušující událost. Když ji mám teď vysvětlit pomocí této trvale vzpomínky mé ruky, musím říci: to, co jsem u tohoto zvířete prožil, bylo to Jiné, ta strašná odlišnost jiného, která... mi dovolila přistoupit blíž a dotknout se. Když jsem pohladil tuto ohromnou, někdy obdivuhodně hladce učesanou, jindy zase stejně tak obdivuhodně divokou hřívu, a pocítil, že to živoucí pod mou rukou žije, bylo to, jako by se mé kůže dotkl samotný základ této vitality, který mne přece jenom připustil k sobě, svěřil se mi, a projevil se v ty a Ty.“⁶

V pořadí čtvrtý pilíř, který tmelí Martina Bubera, je jeho setkání s chasidismem, „lidovým hnutím židovské zbožnosti, vzniklým v 18. století v polsko-ruském prostoru. Chasidismus je mystické hnutí, vycházející z pocitu naplnění celého světa Boží přítomností – tzv. panenteismem. Důsledkem tohoto vědomí je jistota stálého vztahu s Bohem i neustálá bezprostřednost a radost víry.“⁷ Chasidismus nabízí široké pole působnosti. Mikuláš Vymětal ještě svůj článek doplňuje, že Buber klade důraz na prožitek víry a vroucnost spíše než racionální pochopení skutečnosti. Poprvé se s členy chasidského hnutí setkává v městečku Zadagora v podkarpatské oblasti. O tomto setkání prohlásil: „Modlitebna chasidů, plná modlících se ve vytržení, na mně působila podivně. Avšak když jsem uviděl kráčet rebeho řadami čekajících, pocítil jsem ‚vůdce‘, a když jsem viděl tančit chasidy s Tórou, pocítil jsem ‚společenství‘. Tehdy ve mně vzešlo tušení, že vzájemná úcta a společná duševní radost tvoří základ pravého lidského společenství.“⁸

⁴ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 13.

⁵ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

⁶ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 13-14.

⁷ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

⁸ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 15.

1.2 STUDIUM

Od svých čtrnácti let navštěvuje polské gymnázium ve Lvově. Díky tomu si osvojuje polskou řeč a znalosti polské literatury. Po maturitě roku 1896 nastupuje na vídeňskou univerzitu. Tím se poprvé zcela vymaňuje ze svého zázemí. Jako osmnáctiletý se tak dostává do Vídně, která, stejně jako dnes, nabízela romantickou atmosféru plnou kulturních lákadel. „Až do mého dvacátého roku, a v menší míře i potom, byl můj duch v neustálém pohybu, v neustálém střídání napětí a uvolnění, přijímajícím stále novou podobu, podmíněnou různorodými vlivy, ale bez středu a bez narůstající substance.“⁹

Během studia nastalo několik momentů, které ho oslovily více. Naprosto byl zaujat filosofií Friedricha Nietzscheho, především jeho ústředním dílem „Tak pravil Zarathustra“, první díl této knihy dokonce přeložil do polštiny.

Počátek studia filosofie a dějin umění na něm žádné velké změny nezanechaly. To se změnilo v momentu, kdy začal načerno navštěvovat seminární skupiny vyšších ročníků. Ty na něj zapůsobily natolik, že je nyní můžeme zařadit mezi další pilíře na jeho filosofické cestě. Při těchto seminárních skupinách zažíval novou dimenzi vztahu, dimenzi „mezi“. „Byl to řízený a přesto volný kontakt učitelů a žáků, společné interpretování textů, kterého se učitel zúčastňoval někdy se vzácnou pokorou, jako by i on právě teď něco prožíval; a pak občas od vší školní všednosti osvobozená výměna otázek a odpovědí – toto vše mi odhalovalo, intimněji než přečtené knihy, vlastní skutečnost ducha jako něčeho ‚mezi‘.“¹⁰

Lístky na představení v divadle Burgtheater si kupoval zásadně do horní galerie. To, co ho zde tak fascinovalo, bylo slovo, síla slova a řeči. „Od té doby se mi víckrát stalo, že jsem uprostřed každodenní všednosti, sedě někde v předměstské zahradní hospodě a poslouchaje rozhovor dvou odpočívajících trhovkyň, handrkujících se o klesajících cenách, mohl vnímat onu promlouvavost řeči, vzájemný vztah, stávající se zvukem.“¹¹

Část svých studií prožil Buber v Lipsku. „V německy mluvících zemích bylo tehdy zvykem změnit během studia několikrát místo a putovat od jednoho univerzitního města ke druhému.“¹² Na tomto místě ho okolo jeho dvaceti let nejvíce oslovila hudba Johanna Sebastiana Bacha, charakteristická pro tehdejší Lipsko. Další studium ho

---

⁹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 17.

¹⁰ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 18.

¹¹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 18.

¹² BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 9.

přeneslo na univerzitu v Curychu. Vedle studia filosofie chodil i na přednášky týkající se filologie, dějin literatury či psychiatrie a národní ekonomie. Jeví zájem o mystiky renesančního a reformačního období: Mikuláše Kusánského, Paracelsa, Weigela, Jakuba Böhma nebo Angela Silesia.¹³

Své studium ukončuje roku 1904 na základě disertace „Příspěvky k dějinám problému individuace“ („Beiträge zur Geschichte des Individuationsproblems“) u profesora Jodla ve Vídni.

1.3 RODINA

Rok 1899 byl pro Martina Bubera významný ze dvou důvodů. Zaprvé se stal členem nově vzniklého sionistického hnutí a zadruhé potkal svou životní partnerku Paulu Winklerovou. Jejich seznámení popsal slovy: „Po krátké romanci, k níž patřila také tancovačka v Alpách, která se protáhla až do brzkého rána, jsem došel k názoru, že jsem našel životní družku.“¹⁴ Paula Winklerová pocházela z německého Mnichova. Studovala germanistiku a publikovala pod pseudonymem Georg Munk. Byla vychovávána v katolické rodině. Tento fakt se stal zdrojem nepochopení pro její vztah s Židem. Bylo tomu i naopak, Buber nenacházel příliš porozumění ve svém okolí. Tato nepřítel je možná o to více upevňovala, přestože v té době nemohli dokonce ani zpečetit svoji lásku svazkem manželským, Buber jako Rakušan musel mít církevní sňatek, leč kvůli náboženské separaci to nebylo možné. Celá situace byla završena, když se mladému páru narodily dvě děti – syn Rafael roku 1900 a o rok později dcera Eva. Nakonec Paula konvertovala k judaismu a snoubenci se tak mohli vzít.¹⁵

„Paula se stala ideální manželkou velkého muže, která – podobnou byla Buberova babička – vytvářela rodině zázemí. Kromě toho se věnovala i vlastní literární tvorbě. Po rozpadu manželství Buberova syna Rafaela vychovávala také svá vnoučata Barbaru a Judith – zde jakoby se opakoval příběh Buberova dětství u prarodičů. Manželství Martina a Pauly Buberových bylo až do Pauliny smrti v roce 1958 vzorové.“¹⁶

---

¹³ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 18-19.

¹⁴ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

¹⁵ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

¹⁶ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

1.4 SIONISMUS

„Sionismus jakožto novodobý židovský nacionalismus se v podobě politického hnutí konstituoval koncem 19. století. Představoval paralelní proud k vývoji evropského nacionalismu. Jeho cílem bylo vyjádření snahy židovského lidu o vytvoření vlastního státu, případně návratu do biblické domoviny. Reagoval na asimilační tendence Židů a rovněž i vlnu antisemitismu, která koncem 19. století ovládla Evropu. Jeho hlavním protagonistou byl rakouský židovský novinář Theodor Herzl, který vydal v roce 1896 knihu ‚Der Judenstaat‘.“¹⁷

Sionismus započal v životě Bubera novou etapu. Příklon k tomuto hnutí pro něj neznamenal politický postoj, ale duchovní, biblický. „Ačkoli patřil mezi členy organizovaného sionistického hnutí takřka od samého počátku a brzy si vydobyl respekt jeho zakladatele, vždy si udržoval odstup od jeho vedení a sám anebo se skupinkou pražských a berlínských přátel reprezentoval menšinový proud, věrný svým zásadám a neústupný ve svých názorech.“¹⁸

Velký obrat zažil po úmrtí hlavního představitele hnutí T. Herzla. Opět se navrátil k židovství, k jeho tradici. Vše nabylo svého vrcholu, když, inspirován velkým Baal Šem Tovem, našel smysl a svůj nově získaný postoj v chasidismu. „Židovství se mi odhalilo jako religiozita, jako ‚zbožnost‘, jako chasidut. Obraz z mého dětství, vzpomínka na cadika a jeho obec stoupala a svítila mi: poznával jsem ideu dokonalého člověka. Zároveň jsem si uvědomil poslání zvěstovat ji světu.“¹⁹ Tehdy začal publikovat a dělat přednášky.

V Buberovi stále dál zrál plod jeho filosofie. „Vergegnung“, které si odnesl po rozvodu jeho rodičů; prožití toho „Jiného“ ve stáji na statku u jeho otce; život se svými prarodiči a jejich výchova k židovské víře; první setkání s chasidismem; semináře na studiích a úžasný zážitek toho, co nazval sférou „mezi“; a nakonec sionismus, ve kterém se vše spojilo, začalo existovat a stalo se nadstavbou pro Buberův život. To tvoří pilíře, na kterých vystavěl myšlenku smyslu života ve vztahu. „Není jistě náhodou, že tento obrat spadá do času První světové války. Před ní vládl mnohdy v evropských intelektuálních kruzích humanisticko-naivní názor, že se lidstvo přirozenou cestou ze svých vlastních schopností prohloubením etiky a niterným zduchovněním vyvine na

---

¹⁷ ČEJKA, M. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 132-133.

¹⁸ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 278.

¹⁹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 21.

úroveň, kdy se bude lidské a božské dotýkat. Dějiny dvacátého století učinily tomuto modernímu mystickému optimismu zřejmě na dlouhou dobu konec.“²⁰

Buber svou myšlenku života ve vztahu shrnul ve své stěžejní knize „Já a Ty“, vydané roku 1923. Všechny další publikace na ní jen v podstatě navazují, případně komentují. Důležitost dialogu byla pro lidi v oné době nesmírně přínosná. Buber začíná vést vzdělávací semináře pro dospělé a věnuje se spisovatelské činnosti. „Vzdělávací poslání viděl Buber právě v sionistické straně, protože sionismus měl pro něj vždy jednotící charakter, který proměňuje člověka a připravuje ho pro společnost.“²¹

Buber v těchto letech žil v Heppenheimu an der Bergstraße. V roce vydání „Já a Ty“ se dostává na akademickou půdu, na frankfurtské univerzitě začíná vyučovat pro obor „religionistika a židovská etika“. Nadále se snaží o upevnění židovské identity, tak ve Frankfurtu nad Mohanem zakládá „Svobodné židovské učiliště“. Probíhají zde přednášky a pracovní kroužky již za spolupráce Franze Rosenzweiga, který stál jako první v čele nově zřízeného institutu. Další jeho spolupráce probíhala s katolíkem Josefem Wittingem a evangelíkem Viktorem von Weizsäckerem, s nimiž vydává časopis „Die Kreuter“ („Stvoření“).

1.5 CHASIDISMUS

Martin Buber se po smrti T. Herzla navrácí k zapomenutému dědictví svého dětství, chasidismu. „Buber dokázal chasidismu vdechnout nový život v prostředí moderní kultury, avšak jeho výklad je ryze osobní.“²² Ta výtka, která z tohoto prohlášení číší, nemá negativní charakter. Buber se obrací na každého zvlášť a záměrně vybízí své posluchače či čtenáře, aby se chasidský příběh pro ně stal inspirací k zamyšlení nad svým životem a vztahem k Bohu. Snad ho právě k tomuto přístupu vedla zkušenost „s jedním střetnutím, zdánlivě úplně obyčejnou schůzkou filosofa a mladého muže, který od něj čekal odpověď po svém způsobu, vnímaje člověka před sebou jako jednoho z množství, beze jména, možná nepříliš chytrého a chtivého vědění. Jak přišel, tak odešel, a za pár dní si vzal život.“²³

Hned v úvodu své předmluvy ke knize „Chasidská vyprávění“, kterou Buber připravoval pro vydání více než 40 let, píše: „K nejhlubší podstatě chasidského hnutí patří příběhy, které si vyprávějí chasidim (zbožní) o cadikim (spravedlivých), vůdcích

²⁰ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

²¹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 27.

²² BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 267.

²³ BUBER, M. *Cesta člověka podle chasidského učení*. Olomouc: Votobia, 1994, s. 83-84.

svých obcí. Viděli něco velikého, podíleli se na tom, musí to vylíčit, dosvědčit. Vyprávěné slovo je víc než pouhé mluvení; jeho prostřednictvím se událost fakticky předává příštím generacím, a navíc – už samo vyprávění je událost: má posvěcení svatého úkolu.²⁴ Buber využívá k vyprávění příběhů formu novely, která má ucelený ráz. Další literární žánry jsou anekdoty či tzv. odpovědi, v nich učitel odpovídá tazateli na otázku z Písma a „podává informaci; tím, jak ji podává, však sděluje víc, než tazatel doufal.“²⁵

Buber se snaží vylíčit životní skutky jednotlivých lidí, jejich každodenní život, krátké chvíle během dne, které zprostředkovávají obraz chasidského světa, „jako kdyby významná hloubka příběhu byla nepřímo úměrná zdánlivě vnější bezvýznamnosti. Dále nutno uvést význam zdánlivě nahodilých setkání mezi mocnými a chudáky, kde kdosi bezejmenný porazí krále, boháč poklekne u nohou chudáka a tulák zvítězí nad vojákem. A konečně zmiňme způsob, jakým Buber využívá střední oblasti mezi magií a mystikou, onen pro oficiální teologii neznámý svět, kde stačí pronést formuli a věci se změň, aniž by k tomu bylo třeba posvěcení zákona.“²⁶

V útlé knížce „Cesta člověka podle chasidského učení“ Buber nastiňuje základní myšlenky, jak už název napovídá. Ona „Cesta“ vede od „sebeuvědomění“. Bůh se ptá Adama, „Kde jsi?“ „Adam se skrývá, aby nemusel skládat účty, aby unikl odpovědnosti za svůj život. Tak se ukrývá člověk, protože každý člověk je Adam a je v Adamově situaci. Abychom unikli odpovědnosti za prožitý život, budujeme si z bytí nástroj k ukrývání.“²⁷ Proto je důležité uvědomit si, kde právě stojíme, abychom věděli, odkud vycházíme. Další učení Buber shrnuje do třech zásad: „za prvé, že každý má uchovávat a posvěcovat svou duši v duchu jí vlastním a na svém místě; za druhé, že každý má ctít tajemství duše svého bližního a nevnikat do něho s nestoudnou zvědavostí a nevyužívat je; a za třetí, že se má každý v souladu se sebou a v soužití se světem chránit toho, aby se soustředil jenom na sebe.“²⁸ Poslední kapitola začíná příběhem o hledání pokladu. Pointou je, že pro svůj poklad nemusíme chodit nikam daleko, vždy ho můžeme najít právě tam, kde zrovna stojíme. „Nakonec jde právě o to: nechat Boha vejít. Člověk ho však může přijmout jen tam, kde skutečně stojí, tam, kde žije, kde žije pravý život. Udržujeme posvěcený vztah s malým světem, jenž nám byl svěřen, a v tom okruhu

---

²⁴ BUBER, M. *Chasidská vyprávění*. Praha: Kalich, 2002, s. 5.

²⁵ BUBER, M. *Chasidská vyprávění*. Praha: Kalich, 2002, s. 9.

²⁶ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 259.

²⁷ BUBER, M. *Cesta člověka podle chasidského učení*. Olomouc: Votobia, 1994, s. 12.

²⁸ BUBER, M. *Cesta člověka podle chasidského učení*. Olomouc: Votobia, 1994, s. 63.

stvoření, s kterým žijeme pospolu, pomáhejme posvátné duševní substanci dosáhnout dokonalosti. Vytvořme na tomto svém místě prostor pro Boží přebývání, a pak nechme Boha vstoupit dovnitř.“²⁹

Buber se na základě příběhů snažil zprostředkovat „myšlenku života vedeného v duchu bezprostředního setkávání se se situacemi přijatými jako konkrétní, jedinečné, důvěrné vzkazy a výzvy, na které je třeba osobně odpovědět, s pokorou a s otevřeností vůči svým bližním.“³⁰

1.6 TŘICÁTÁ LÉTA

Nástup Hitlera k moci přinesl pro německé židovstvo vlnu strachu, útlaku a smrti. Na počátku roku 1933 se Buber vzdává své profesury na univerzitě, nečeká, až bude sesazen, nicméně pro veřejnost se nikterak neuzavírá. „21. 4. 1933 Buber píše: „První, co německý Žid potřebuje v této zkoušce, je nová hierarchizace osobních hodnot, která ho učiní schopným čelit situaci a jejích proměnám... Když si uchováme své Já, nikdo nás nemůže vyvlastnit. Pokud zůstaneme spojeni s počátkem a cílem, nikdo nás nemůže vykořenit. Žádná moc na světě nedokáže zotročit toho, kdo v opravdové službě získal pravou duševní svobodu.““³¹ Ve vzdělávání viděl Buber budoucnost k obnově psychické rovnováhy. Zakládá se o vznik „Ústředí pro židovské vzdělávání dospělých při Říšském zastupitelství Židů v Německu“ („Mittelstelle für jüdische Erwachsenenbildung bei der Reichsvertretung der Juden in Deutschland“).

„Buber dává svým druhům ve víře jasně najevo, že rozhodující význam má nikoli to, jaké křivdy a příkoří bezpráví je postihnou, ale to, jak se k nim budou stavět. Není pochyb, že Buberovy výzvy a napomenutí měly charakter jedinečného, nepřeslechnutelného vyznání.“³² Důsledky a hrůzu holocaustu si však ještě nemohl dokázat ani představit.

„Nacistická opatření Židy systematicky vytlačovala ze všech úřadů, ze soukromých i státních služeb. Jejich postavení ve svobodných povoláních bylo otřesné. Podle informací židovské svépomocné organizace ztratilo zaměstnání 2000 akademicky vzdělaných židovských úředníků, 4000 právníků, 3000 lékařů nemocenských pokladen, 1000 nemocničních a soukromých lékařů, 800 vysokoškolských profesorů, 1200 redaktorů a spisovatelů, 2000 zpěváků a herců. Tento počet den co den stoupal. Zatímco

²⁹ BUBER, M. *Cesta člověka podle chasidského učení*. s. 77.

³⁰ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha: Ježek, 1995, s. 20.

³¹ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

³² WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 30.

v roce 1932 studovalo na univerzitách v Německu 3950 židovských posluchačů, roku 1935 jejich počet klesl na 300.“³³

15. září 1935 byly vyhlášeny Norimberské zákony zaměřené na ochranu německého občanství, německé krve a německé cti. Postupně byly stále doplňovány, včetně zákazu manželských svazků s Židy i v zahraničí, s jediným cílem: zbavit Židy občanských práv.

Přesto do roku 1938 je Buber nanejvýš výkonný ve vzdělávacích aktivitách a k dispozici pro každého, kdo ho navštíví, kdo potřebuje oporu a povzbuzení do dalšího dne. Onoho roku je již jeho vystěhování ale nanejvýš akutní, je mu zakázána veřejná činnost. Nový domov nachází v Jeruzalémě.

1.7 PŘEKLAD PÍSMÁ

Po filosofické a chasidské tvorbě je třetí největší částí Buberova díla překlad Písma, Starého zákona, z hebrejštiny do němčiny. První předpoklady pro tuto tvorbu již Buber pociťuje v roce 1914. Chce však spolupracovat se svým přítelem Franzem Rosenzweigem, na tuto spolupráci si musí počkat až do roku 1925. V onom roce mu spadne do klína i nabídka Lamberta Schneidera o překlad Písma ku příležitosti otevření nového nakladatelství. A tak se může směle pustit do práce. 10. 12. 1929 bohužel umírá Rosenzweig, nicméně Buber pokračuje v překladu sám. Prvních patnáct svazků vydává do roku 1938 v nakladatelství L. Schneidera a v berlínském vydavatelství Schocken-Verlag. Celé dílo bylo hotové a k vydání připravené v roce 1962, kdy vychází ve čtyřech svazcích.

„Není to obyčejný překlad. Oba se společně snaží vystihnout co nejpřesněji ducha a vnitřní pohyb hebrejské předlohy. Jedno hebrejské slovo se snaží překládat vždy jedním slovem německým nebo alespoň odvozeninou od téhož slovního kořene. Vzniká pozoruhodné, velmi svérázné dílo, které nemá obdobu v žádném moderním jazyce. Nečte se snadno, je tu plno novotvarů, neobvyklých vazeb, které jsou zvláště prostému čtenáři ne zcela srozumitelné. Ale přece má překlad zvláštní monumentalitu a krásu a hlavně vystihuje svou hebrejskou předlohu zcela jedinečným způsobem.“³⁴

---

³³ KUBÁLEK, D., MÜLLEROVÁ H. (eds.) *Kronika 20. století*. s. 491.

³⁴ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 14.

1.8 ŽIVOT V IZRAELI

Pobyť ve Svatém městě pro Buber nezačíná příliš přívětivě. Dostává místo na katedře sociální filosofie fakulty humanitních věd Hebrejské univerzity. „Židovské kruhy mu nechtěly svěřit učitelskou činnost, jež by měla co do činění s teologií a náboženstvím. Ačkoli nebyl Buber otevřeně podezírán z hereze, nebyl patrně přijímán jako učitel pravé víry.“³⁵

V Izraeli rostl tlak sporu o území mezi Palestinci a Araby. Sionisté radikálně usilovali o moc, Buber „však reprezentuje významnou osu jistého typu sionismu, který chtěl zůstat věren vlastní představě o duchu judaismu.“³⁶ Zastával představu dvou národů žijící pohromadě ve společném státě. Chtěl je naučit vzájemné spolupráci, která by předešla vzájemným konfliktům v budoucnu. „Existence, hlásá Buber, působí i ve svých nejelementárnějších podobách škody, nicméně mezi pospolitostmi, které se dělí o tutéž zemi, si lze představit zájmovou solidaritu.“³⁷

Holocaust a pronásledování Židů zvýšilo vlnu nově příchozích do Izraele. „Mezi sionisty dlouho převažovalo přesvědčení, že je třeba, aby se do izraelské země přistěhoval co možná největší počet Židů. Pouze osídlováním a ustavením židovské většiny zde budou Židé moci prosadit vlastní nezávislost a anulovat arabské nároky. Buber však s tímto přístupem silně nesouhlasil. Nechtěl, aby se v zemi usadilo co možná nejvíce Židů, ale jen tolik, kolik je potřeba. Bylo tomu tak proto, že věřil, že kvůli existenci dvou národů v zemi musí být svrchovanost rozdělena podle zásady rovnosti. Chtěl zde mít tolik Židů, aby mohl vzkvétat židovský národní život - ale zase ne tolik, aby byla na úkor ostatních uměle zavedena vláda většiny.“³⁸

Vše vyvrcholilo v roce 1947, kdy padl návrh o rozdělení Palestiny na dva státy, Izrael a Palestinu. O to usilovněji volal Buber po dialogu, po smíření. Leč toho se nedovolal. „15. května 1948 skončil britský mandát nad Palestinou, Britové odešli a okamžitě vypukla arabsko-židovská válka.“³⁹

„Dělení Palestiny a Jeruzaléma, vyhnání půl milionu Arabů, zpusťování jejich vesnice, přivlastnění si jejich majetku a další násilné činy bolestným způsobem dokumentují porážku Buberu jeho vlastními krajany.“⁴⁰ Ten se však poraženým necítí být. „Právě pro potřeby dialogu mezi náboženstvími založil Martin Buber spolu s Hugo

³⁵ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 38.

³⁶ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 280.

³⁷ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 281.

³⁸ CHAPMAN, C. *Či je země zaslíbená?* Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003, s. 241.

³⁹ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 18.

⁴⁰ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 40.

Bergmanem Izraelskou mezináboženskou organizací.⁴¹ Při předávání Mírové ceny německých knihkupců roku 1953, která mu byla slavnostně předána v chrámu sv. Pavla ve Frankfurtu, promlouvá: „Navzdory všemu věřím, že národy mohou v této době vstoupit do vzájemného dialogu. Pravý rozhovor je ten, v němž každý z partnerů vnímá a potvrzuje toho druhého jako konkrétně existujícího partnera a souhlasí s ním i tehdy, kdy mu odporuje; protiklad tím sice jistě nebude ze světa odstraněn, avšak může se stát lidsky snesitelným a vést k překonání.“⁴²

Dva roky před zmiňovaným oceněním získává Buber Goetheho cenu města Hamburku (Hansischer Goethe-Preis). Roku 1963 přidává nizozemskou Erasmovu cenu. A o rok později mu je přidělen čestný doktorát univerzity v Heidelbergu.

Ohlas na jeho tvorbu je všude po světě velice příznivý. Často odjíždí z Jeruzaléma do Evropy a Ameriky, pořádá přednášky a semináře. V poválečném Německu ale odmítá veřejně vystupovat. „Bylo to proto, že od té doby, kdy učinili němečtí lidé, masy i jednotlivci Židům v Hitlerově době ono hrozné, k čemu dokonce ve světových dějinách židovského utrpení nelze najít obdobu, se stal pro mne Němec množstvím, mnohostí, davovou bytostí bez tváře. Nemohu mluvit jenom k lidským tvářím, které moje slovo přijímají svými vlastními smysly.“⁴³ Toto jeho prohlášení se musí brát i s dodatkem, ve kterém se úplně jinak obrací na jednotlivce, kteří si jsou vědomi národní zátěže.

Na jaře roku 1965 po náročném vyšetření ledvin, sedmaosmdesátiletý Buber upadl a zlomil si krček stehenní kosti. Okamžitě byl operován. V nemocnici strávil téměř měsíc. Zlomenina ale zkomplikovala jeho ledvinovou chorobu, která se vystupňovala v uremii. Při postupném ztrácení vědomí zemřel 13. června roku 1965.

Při jeho pohřbu se uskutečnilo to, o co se tak dlouho zasazoval. Přicházeli arabští studenti a kladli na jeho rakev růže, karafiáty a gladioly. „Byl to symbol vnitřně prožitého míru a svědectví o lásce mezi národy, která přemáhá nenávisť...“,⁴⁴ jak píše O. Hammelsbeck. Na jeho prostě vytesaném náhrobku na hřbitově nad Jeruzalémem ční verš žalmu 73, 23-24:

Já však chci být ustavičně s tebou,
uchopils mě za pravici,
povedeš mě podle svého rozhodnutí
a pak do slávy mě přijmeš.

⁴¹ Dostupné na http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

⁴² WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 42.

⁴³ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 41.

⁴⁴ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 42.

2 OKOLNOSTI VZNIKU „Já a Ty“

2.1 VLIV MYSTIKY

Desetiletí před napsáním Buberova nejvýznamnějšího díla je nazýváno „mystickou periodou“. Je to čas, kdy se Buber velmi intenzivně zabývá otázkami chasidismu. Mezi knihy řadící se do tohoto období patří „Příběh rabbiho Nachmana“ („Geschichte des Rabbi Nachman“) z roku 1906 a „Legenda o Baal-šemovi“ („Legende des Baalaschem“) z roku 1908. Celkově je veškerá chasidská tvorba shrnuta do jednoho ze třech Buberových svazků. Zbývající dva svazky obsahují spisy k Bibli a filosofii.

Chasidismus přichází s něčím mnohem větším, než jsou příběhy, určitá tradice vyprávění předávaná z generace na generaci. Chasidské příběhy si nekladou za cíl předávat nauku nebo nějakou teorii, ale učí nás životu. Klade velký důraz na náboženský prožitek, který zažijeme, když přilneme k Bohu. „To, co tvoří svéráznost a velikost chasidismu, není učení, ale životní postoj, a to takový, který vytváří společenství a ve své podstatě je společenstvím i formován.“⁴⁵ Vzorem byl Buberovi Baal Šem Tov, který zastával pohled, že „žít znamená být oslovován a odpovídat, tázat se a dostávat odpovědi.“⁴⁶ Již z toho je zřejmé propojení s Buberovo pojetím, co to znamená být člověkem; člověk naplňuje svoje bytí až v setkání, až když je osloven. Pro celkové zacyklení v tomto ohledu nutno doplnit chasidský pohled na Boha: „Bůh je – ve vší konkrétnosti – tím, kdo mluví, stvoření je řečí: ‚nic‘ je osloveno a odpovědí je vznik věcí; řeč stvoření přetrvává v životě všeho tvorstva, život každého tvora je rozmluva, svět je slovo – pro tuto zvěst byl Izrael zde. Pro učení a svědectví o tom, že skutečný Bůh je Bohem, kterého můžeme oslovit, protože On sám oslovuje nás.“⁴⁷

Bůh promlouvá skrz každého člověka, skrze věci a nejrůznější situace, které každodenně člověk zažívá. Odpověď člověka se projevuje v postoji právě k nim. Tak probíhá dialog, naše setkání na nejvyšší úrovni. Buber vidí Boha ve světě, ne v náboženstvích, která ritualizují své úkony a uzavírají své členy do komunit a konkrétních prostorů a vzdalují je od Boha, se kterým nemohou navázat osobní vztah, se kterým namohou vést dialog. „Neboť i to nejprofánnější konání může být činěno ve svatosti, a kdo tak činí ve svatosti, pozdvihuje jiskry. V oděvech, které si oblékáš, v nářadí, jež používáš, v jídle, které požíváš, v dobytku, jenž se pro tebe namáhá, v tom

---

⁴⁵ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 48.

⁴⁶ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 48.

⁴⁷ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 49.

všem jsou skryté jiskry, které prahnou po spasení.“⁴⁸ Ústřední myšlenkou tohoto přístupu je činit vše s celou svou bytostí na tom místě, na kterém právě stojíme. „Bůh sídlí tam, kam je mu povoleno vstoupit – avšak zajistit mu vstup lze jedině ,tam, kde se nacházíš‘.“⁴⁹

Z výše řečeného přirozeně vyplývá, že chasidismus klade velký důraz na současný okamžik. Vše, co je podstatné, se nachází právě teď před každým člověkem. „Pro chasidismus není nejdůležitější to, co odjakživa bylo, nýbrž to, co se neustále děje; a sice nikoli to, co se člověku přihodí, ale to, co člověk činí; ne výjimečné, nýbrž obvyklé; a spíše než co dělá, jak to dělá.“⁵⁰ A to na základě pokory a radosti.

Do „mystického období“ nutno zařadit Buberův zájem o západní a východní mystiky. „Fascinuje ho extatický zážitek jednoty u mystiků. Svět a Bůh plně vcházejí do Já jednotlivce, jenž se vzdal světa, právě tam, kde se vyšší poznání sděluje v obrazech imaginace, ozývá se v inspiraci a intuici působí dotek ducha, unio mystica.“⁵¹ Zkušenosti a pozorování z prostředí mysticismu shrnul v knize „Extatická vyznání“ („Ekstatische Konfessionen“), vydané roku 1909. „Reden und Gleichnisse des Tschuang Tse“, „Die Lehre vom Tao“, „Chinesische Geister – und Liebesgeschichten“ se řadí mezi spisy o čínské náboženské filosofii. Na tomto místě je potřeba zdůraznit jeden fakt; Buber bývá často považován za mystika. Leč toto označení není přesné, této problematice se věnoval pouze poměrně krátce vymezenou dobu.

Martin Buber nastoluje ve svém životě a filosofii novou dimenzi, dimenzi vztahu k Bohu, potažmo k člověku. „Již v mládí mě zaměstnávala otázka možnosti a skutečnosti dialogického vztahu mezi člověkem a Bohem, tedy svobodné účasti člověka v rozhovoru mezi nebem a zemí, jehož jazykem je v promluvě i odpovědi dění samotné, působení seshora dolů a zdola nahoru. Zvláště poté, když se nosným podkladem mého vlastního myšlení stala chasidská tradice.“⁵² Začal si všímat autorů podobně laděných, kterým se věnuje další podkapitola.

2.2 VLIV PŘEDCHŮDCŮ

Martin Buber nebyl na své cestě ovlivněn pouze chasidismem. Židovskou tradici reprezentuje řada jmen, která na Bubera zapůsobila skrze své dílo. Nejznámější z nich

---

⁴⁸ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 52.

⁴⁹ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 264.

⁵⁰ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 55.

⁵¹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 24.

⁵² WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 25.

byl již zmiňovaný Baal Šem Tov. Vliv působil nejen z vlastních řad, ale i z řad myslitelů, kteří se zabývali také různě skloňovaným dialogem. Byli to především J. G. Hamann, F. H. Jacobi, Wilhelm von Humboldt, J. G. Fichte, L. Feurbach či S. Kierkegaard.

Buber v knize „Problém člověka“ popisuje v jedné z kapitol vztah Sorena Kierkegarda a Martina Heideggera a jejich pojetí člověka. Z úhlu trojího vztahu, k věcem, k člověku a k Bohu, to vnímali následovně. Vztah k věcem u Kierkegarda úplně chybí; zatímco u Heideggera je tento vztah pouze technický či účelový. Takový vztah ale v očích Bubera nemůže být bytostný. Vztah k jednotlivému člověku podle Kierkegarda brání ve vztahu k Bohu; Heidegger ho pojímá jako vztah péče. Ani takový vztah nemůže se stát bytostným. Za třetí vztah k Bohu povyšuje Kierkegaard jako jediný možný bytostný vztah, je to ale na úkor jakéhokoli dalšího vztahu. Heidegger vztah k Bohu zcela pomíjí. Trojí postoj ale neobsahuje čtvrtý možný vztah, vztah k sobě samému, přestože ho Buber do vztahové dimenze pro absenci reálné dvojnosti neřadí. „Tento vztah dostává u Kierkegarda svůj smysl a své posvěcení od vztahu k Bohu. U Heideggera je v sobě bytostný, a je to jediný bytostný vztah.“⁵³ Buber se k těmto koncepcím staví převážně kriticky. On sám vidí smysl naplnění ve všech dimenzích vztahu. „Člověku je třeba rozumět jako bytosti, která je schopna trojího životního vztahu a každou formu životního vztahu dokáže pozvednout k bytostnosti.“⁵⁴ Celkové jejich hodnocení shrnul Buber do těchto vět: „Když jsem v mládí poznal Kierkegarda, pociťoval jsem Kierkegardova člověka jako člověka na okraji. Ale Heideggerův člověk je velkým, rozhodujícím krokem od Kierkegarda směrem k propasti, kde začíná nicota.“⁵⁵

Na Sorena Kierkegarda můžeme pohlížet i v protipólu s Ludwigem Feurbachem, jejichž vliv byl na Bubera patrný. Oba filosofové spatřovali v životě Ty, ale každý na jiném místě. Kierkegaard bytostný vztah nacházel v Bohu, kdežto Feurbach ve svých bližních. „Tento zdánlivě nesmiřitelný rozpor přemostil Buber geniálním rozpoznáním, že v každém lidském Ty se s námi – třeba skrytě – setkává Ty boží.“⁵⁶

V témže období i jiní spisovatelé vydávají svá díla zaměřená podobným směrem. Byl jím učitel rakouského původu Ferdinand Ebner, který roku 1921 vydává

---

⁵³ BUBER, M. *Problém člověka*. Praha: Kalich, 1997, s. 113.

⁵⁴ BUBER, M. *Problém člověka*. Praha: Kalich, 1997, s. 114.

⁵⁵ BUBER, M. *Problém člověka*. Praha: Kalich, 1997, s. 115.

⁵⁶ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 27-28.

„Slovo a duchovní reality“. Filosofii dialogu se věnoval i Buberův přítel Franz Rosenzweig, který vydal ve stejném roce jako Ebner dílo „Hvězda vykoupení“. Dalšími mysliteli byli Hans Ehrenberg, Eugen Rosenstock-Huussy, Friedrich Gogarten či Karl Heim.

2.3 VLIV BIBLE

Písmo provázelo Bubera již od raných let, kdy byl vedený svým dědečkem Salomonem Buberem k jeho četbě a ke znalostem prvotního jazyka Starého zákona, k hebrejštině. Na základě tohoto vzdělání komentoval a hlavně kritizoval dřívější překlady Písma do němčiny, které nevnímal jako příliš zdařilé. Dokonce ani Lutherův překlad, který „probudil jazyk z dřímot, položil základy národa a zúrodnil jeho kulturu od protestantských popěvků z konce 16. století až po ‚vrcholy Bachových pašijí‘ a po uragán Goethova Fausta.“⁵⁷ Pro Bubera hebrejšтина nabízela ohromnou paletu barev možností tvorby jazyka. A její specifičnost chtěl zachovat i v překladech do dalších jazyků, byť tyto prvky ve svém nemají. „Hebrejšтина se propůjčuje s neuvěřitelnými výsledky, pokud se umíme naklonit na hlubiny slovních radikálů, z nichž nevystává pouze slovní význam, ale které také načrtávají spleť skrytých souvislostí, jimiž se překlad může nechat vést. Právě to ale Luther nedokázal, neboť i přes všechnu svou snahu nebyl s to ‚myslet v hebrejštině‘.“⁵⁸

Když se Buber s Rosenzweigem pustili do překladu Písma, snažili se o maximální autentičnost. Proto se jejich Bible čte náročněji, není zcela přizpůsobena německému způsobu užití jazyka, čímž ale plní hlavní cíl autorů. „Definitivní převod skutečně usiluje o věrnost hebrejskému originálu a hebrejským slovním kořenům, mnohdy do té míry, že obětuje stylistickou uhlazenost, nebo dokonce bezprostřední srozumitelnost jen proto, aby čtenáře uvedl přímo do jazykového světa Bible.“⁵⁹ „Změnou stavby věty, tj. zanedbáním její základní rytmiky mění se především účinek těchto textů; jsou ‚uhlazeny‘, zbrušeny a tím oloupeny o to podstatné.“⁶⁰ Nicméně jistě nejlepší možnost pro každého vážného čtenáře Bible je vzít do ruky originál a číst, nebo snad spíše „naslouchat“ slovu.

Buber vnímal Bibli jako jeden celek, ne jako jednotlivé oddělené části se svým „poselstvím“. „Nejjasnějším, takřka nahým projevem tohoto poselství je prorocství; zde

⁵⁷ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 226.

⁵⁸ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 227.

⁵⁹ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 236.

⁶⁰ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 97.

se otevřeně oznamuje, co nutno oznámit.“⁶¹ Ale ve své podstatě neexistuje v Bibli žádná část, která by stála na jiném základu. „Čteme právní a rituální předpisy té nejjemnější, nejméně kazuistické přesnosti, a náhle nám z toho vystoupí zamlčený patos. Čteme žalmy, které nám zdánlivě netlumočí nic než výpověď člověka, který trpí a volá o pomoc nebe, avšak je třeba jen správně naslouchat, abychom poznali, že zde nemluví libovolný člověk, nýbrž někdo, kdo prožívá zjevení a dokazuje to ještě i ve výkřiku. Čteme moudrost, která se zdá být skeptická, a náhle nám z ní zasvítí velké výroky poselství.“⁶² Snad právě díky tomu může být Bible čtena na jakémkoli místě a může být pochopena. To zajišťuje „jednotící funkci“ Bible.

V překladech Bible jsou důležité dvě věci: spojení mezi Slovem a textem, propojení významu obsahu a jazyka. Z teoretického hlediska se k tomu Buber staví skepticky, „nicméně v praxi to možné je, pokud se překladatel zaměří na živoucí jednotu Písma. Mezi jeho přední cíle bude patřit snaha rozpoznat a doložit fakt, že jazyk proroků čerpá svou sílu jen ze symbolů a podobenství, ale především se opírá o konkrétní smyslovost, která využívá jemných odstínů starověké hebrejštiny: bohatství slovních kořenů, větné architektury a působivého rytmu.“⁶³ Pro představu nabízí příklad, ve kterém „je sama Bible uspořádána jako svého druhu midraš, tj. literární forma, ve které se smysl jednoho vyprávění objasňuje jiným vyprávěním, význam jednoho obrazu jiným obrazem a přínos konkrétního slova se může projevit jeho zopakováním anebo odlišným využitím kořene.“⁶⁴

2.4 CESTA K DIALOGU

Martin Buber prošel cestou chasidismu, vnímal slovo ve světě, cenil si každého okamžiku, po boku Bible zažíval velice osobní zážitky božství, který postupem času posunul i do sféry lidské. Jeho život svědčí sám o cestě k dialogu. Ale aby o tom dokázal dát svědectví, musel ze své úrovně sestoupit a pozvat lidi k dialogu, aby i oni došli k onomu poznání. „Musel jsem vše jednorázové a jedinečné proměnit v ‚obecné‘ jež by mohl každý objevit ve svém vlastním životě; musel jsem to, co je ve své podstatě pojmově neuchopitelné, vyjádřit v pojmech. Přesněji: byl jsem nucen ze všeho, co jsem prožil ve vztahu Já-Ty, učinit ‚Ono‘.“⁶⁵ Jan Heller ve své předmluvě k „Já a Ty“ cituje

⁶¹ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 95.

⁶² WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 95-96.

⁶³ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 228.

⁶⁴ BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 229.

⁶⁵ WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 7.

komentář Gerharda Wehta, který krásně a výstižně popisuje Buberovu cestu: „Bylo nutno projít mnoho vnitřních krajín, neuváznout v opojivé soběstřednosti výsostné mystiky ani se nerozplynout v plochem horizontalismu, aby Buber došel k tomuto řešení. A přece bylo toto řešení zároveň darovaným průhledem do těch hlubin našeho jsoucna, kam neobdarovaný nedohlédne.“⁶⁶

Zárodky dialogického principu můžeme vidět už v předmluvě ke knize „Legenda Baalschemova“ („Die Legende des Baalschem“) vydané roku 1907. Jsou zde nastíněny dva rysy Buberova pojetí vztahu člověka a Boha: „I na nejvyšším stupni lidského povolání zůstává mezi nimi propastná diference a zároveň i v největším přiblížení člověka k Bohu nikdy nepřestává člověk být pro Boha svobodným partnerem.“⁶⁷ Další krok můžeme spatřovat v úvodu k „Extatickým vyznáním“ vydaným roku 1909. „Popisuje určitý druh extáze jako ‚jednotu Já a Světa‘, jež je ‚absolutní osamělostí: osamělostí toho, co je bez hranic‘, jednotu, která pohlcuje všechno, a tedy ‚nemá mimo sebe nic a nikoho jiného‘.“⁶⁸ Spisovatelský obrat nastává knihou „Daniel – rozhovory o uskutečnění“ („Daniel – Gespräche von der verwirklichung“), která vyšla roku 1913. „Buber tu cituje slavnou větu F. H. Jacobise: ‚Vždy je něco mezi námi a mezi pravým bytím: cit, obraz nebo slovo‘.“⁶⁹ Základní podoba díla „Já a Ty“ se objevuje již šest let na to. Buber na něm dál pracuje a na jaře roku 1922 je s dílem hotov. K vydání bylo připraveno o rok později.

---

⁶⁶ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 29.

⁶⁷ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha: ježek, 1995, s. 21.

⁶⁸ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha: ježek, 1995, s. 21.

⁶⁹ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 28.

3 FILOSOF DIALOGU

Martin Buber používá ve své filosofii zejména termíny Já, Ty, Ono, individualita, osoba. Pokusím se v následujícím textu objasnit jednotlivé pojmy při vycházení z Buberova stěžejního díla. Struktura „Já a Ty“ je rozčleněna na tři části. V první je nastín hlavní myšlenky; ve druhé se zaměřuje Buber na rovinu horizontální, mezilidskou; třetí část směřuje vertikálně, k Bohu. Ale je to rozdělení jen velmi schematické. Ve své podstatě se celou knihou prolínají všechny nastíněné dimenze, vynořují se, doplňují a rozšiřují tak na dalších místech své poslání.

Hned na první stránce nás Buber seznamuje se základní myšlenkou, která postupně v knize dál graduje. Píše:

„Svět je pro člověka dvojitý, neboť i jeho postoj je dvojitý.

Postoj člověka je dvojitý, neboť i základní slova, která může pronést, jsou dvě.

Základní slova nejsou jednotlivá slova, nýbrž slovní dvojice.

Jedním základním slovem je slovní dvojice Já-Ty.

Druhým základním slovem je slovní dvojice Já-Ono, přičemž místo Ono lze říci i On nebo Ona, aniž by se tím základní slovo měnilo.

A tak je i lidské já dvojitý.

Neboť já základního slova Já-Ty je jiné než já základního slova Já-Ono.“⁷⁰

Znamená to, že ať vyslovíme cokoli, vždy to bude Já jedné slovní dvojice. Přičemž slovní dvojici Já-Ty pronáším vždy celou svou bytostí, takto vyřčené Já ustavuje svět vztahu. Kdežto slovní dvojice Já-Ono nemůže být pronášena celou bytostí, její Já zakládá svět činností, věcí a jevů, které mohu zakoušet.

3.1 JÁ-TY, JÁ-ONO

Pro přehlednost popisu významu jednotlivých slovních dvojic Já-Ty a Já-Ono je dobré se na ně podívat ze stejných pozic; z hlediska jejich vzniku a zániku, naší zkušenosti. Dalšími termíny, kterými Buber operuje, jsou dimenze přítomnosti a minulosti, příčinnosti a sudby.

---

⁷⁰ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 37.

3.1.1 Zkušenost

Snad nejmarkantnější odlišnost mezi slovními dvojicemi je právě v tom, jak je ve svém životě vnímáme. Pokud zkušenost pojmenujeme jako něco, co činíme, o čem můžeme s druhými hovořit a co nás nějak školí do budoucnosti, bude zcela patřit do dimenze slovní dvojice Já-Ono. „Vnímám něco. Pociťuji něco. Představuji si něco. Chci něco. Cítím něco. Myslím na něco.“⁷¹ Na základě zkušenosti člověk poznává okolní svět, jeho vlastnosti, funkce, každou jeho část, kterou může rozdělit a vnímat jednotlivě. Zkušenost se netýká pouze jevů ve světě, ale i lidí. Je velký rozdíl, když přistupuji k druhému jako k někomu, kdo mi může nějak prospět, jehož část vydělím a povýším pro můj užitek. Nebo jednoduše když ho nevidím jako celou bytost. To vše stojí ve světě slovní dvojice Já-Ono.

Zkušenost do světa slovní dvojice Já-Ty nepatří. Já-Ty navozuje vztah a v něm nezakouší jednotlivé činnosti, stavy či vlastnosti, nijak je nevyděljuje. Člověk celou svou bytostí přijímá svůj protějšek ve své úplnosti. Tím zažívá něco mnohem většího než je výčet jeho vlastností, tím zažívá vztah.

„Víme, že melodie není jen něčím, co se skládá z tónů, verš jen něčím, co se skládá ze slov, a ozdobný sloup jen něčím, co se skládá z linií. Víme, že to všechno musíme takřka roztrhat a rozškubat, máme-li proměnit jednotu v mnohost. Stejně je tomu s člověkem, jemuž říkám ‚ty‘. Mohu se zaměřit na to, abych poznal barvu jeho vlasů nebo barvu jeho řeči či barvu jeho dobroty, a musím si tak počínat znovu a znovu; ale on přitom přestává být Ty.“⁷²

„Skutečně interpersonální a existenciální vztah se uskutečňuje na hlubší úrovni. Ten druhý je chápán jako ‚ty‘. Tehdy se osobní vztah opravdu stává dialogem. V životním prostoru existenciálního a dialogického vztahu se vyjadřujeme větami formulovanými v druhé a v první osobě. Dialogické vztahy mezi já a ty se uskutečňují mezi přáteli, manžely, rodiči a dětmi, mezi sourozenci a mezi příbuznými. S tím druhým se jedná jako s osobou, cílem, a nikoli jako s prostředkem.“⁷³

Buber popisuje tři sféry, ve kterých člověk může pocítit tento vztah. Do první řadí život s přírodou; zde se vztah nevyjadřuje řečí. Druhou sféru charakterizuje vztah s lidmi; v tomto případě je postavený na řeči. Třetí sféra zastřešuje vztah s duchovními

---

⁷¹ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 38.

⁷² BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 42.

⁷³ VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996, s. 23.

jsoucnostmi; řeč v této dimenzi není zjevná, přesto máme ale pocit, že na naše volání přichází odpověď, že jsme v dialogu.

„V každé sféře, v každém aktu, který se vyznačuje vztahem, skrze všechno, co nám dává pocítit svou přítomnost, zahlížíme lem věčného Ty, ze všeho toho slyšíme vát jeho dech, v každém Ty oslovujeme i je – v každé sféře tak, jak to odpovídá její povaze.“⁷⁴

3.1.2 Přítomnost a minulost

V poslední ukázce byl použit termín „přítomnost“. Tím Buber nemyslí časově velice krátký okamžik, který právě probíhá. Člověk prožívá přítomnost, pokud zažívá vztah. Tedy pokud vychází vstříc svému protějšku, kterého oslovuje Ty, dochází k setkání.

Naproti tomu základní dvojice Já-Ono zažívá pouze minulost, žije minulostí. To Buber vysvětluje tím, že je člověk v tomto stavu závislý na předmětech a činnostech a nemůže tak současně žít přítomností. Jsou pro něj zkušeností, která patří minulosti. Ona zkušenost zůstává v nás, je to náš vlastní zážitek, tak osobní, že nikdo jiný ho nemůže prožívat stejně. Ale vztah potřebuje partnera do dialogu a toho nemůžeme najít v našem nitru.

„Přítomnost není prchavá a pomíjivá, nýbrž ustavičně přítomná a trvalá. Předmět není trvání, nýbrž zastavení, ustání a ztuhnutí – jasná vymezenost, která vylučuje vztah a zpřítomnění.“⁷⁵

Buber na více místech své knihy „Já a Ty“ dává do povědomí jistou patetičnost zpřítomňování Ty. Jakmile pomine vztah, setkání, jakmile přestane být protějšek aktuální, jakmile ho přestanu vnímat jako Ty, stává se opět předmětem, jehož jednotlivé části mohu popsat, stává se zkušeností či vzpomínkou. Mé Já přestává říkat Ty, ale nahradí ho Ono. A tak se to stále střídá. „Avšak milující, ve vztahu celou bytostí stojící Já prožívá tento pohyb jen jako střídání aktuality a latence něčeho, co nezávisle trvá.“⁷⁶

„Má vzplanout to, co se stalo předmětem, a proměnit se v plamen v přítomnosti, vstoupit zase v elementární stav, z něhož vzešlo, být lidmi viděno a prožíváno jako přítomné.“⁷⁷

---

⁷⁴ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 130.

⁷⁵ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 46.

⁷⁶ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha: ježek, 1995, s. 27.

⁷⁷ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 72.

3.1.3 Vznik Já

Jedním z příkladů, který Buber na svých stránkách popisuje jako prapůvodní vznik základní dvojice Já-Ty a Já-Ono, je vývoj dítěte. Dítě před svým narozením prožívá neuvěřitelně krásné sepětí se světem. Žije v plnosti bytí, která se mu po narození ztrácí, žije ve vztahu Já-Ty. „Poznávací a citový horizont, který dítě zakouší při narození, na počátku svého života, je představován výlučně matkou, neboli *osobou*. V této osobní a dialogické, původní a elementární zkušenosti je nereflektovaným a předvědomým způsobem zahrnuta také zkušenost všech dalších skutečností: světa a Boha.“⁷⁸ Matka stojí na onom pomezí. Jako první zdroj ty, díky kterému dítě nalezne své já. „Tím, že matčino ty dítě oslovuje a volá je, pokládá v něm základy pro celý další osobní život určitého já, které dokáže navazovat nejrůznější a nové osobní a zosobňující vztahy, dokáže se pro ostatní stávat ty. Každá osoba se může vůči ty chovat jako zralé já jen proto, že sama již dříve byla ty.“⁷⁹

Vývoj vzniku základních dvojic je následovný. Nejprve existovalo Já-Ty, poté se osamostatnilo Já, tím na sebe dokázalo pohlédnout jako na bytost, která má určité vlastnosti. Při pohledu okolo nacházelo předměty – Ono. Tak došlo ke spojení Já a Ono. Čili Já-Ty, Já, Já-Ono.

„Člověk, který se uvědomil sebe jako já, tj. člověk, který říká ‚Já-Ono‘, se staví před věcí, nikoli tváří v tvář věcem v proudu vzájemného působení. Sklání se nyní s objektivizující lupou a pronikavě si prohlíží jednotliviny, nebo je s pomocí objektivizujícího dalekohledu při svém rozhlížení pořádá v scénérii; izoluje je ve svém pozorování, aniž by pociťoval jejich výlučnost, nebo je spojuje v tomto pozorování, aniž by dospíval k pocitu vesmírnosti. Vždyť pocit výlučnosti lze nalézt jenom ve vztahu, pocit vesmírnosti pak jenom z hlediska vztahu.“⁸⁰

3.1.4 Sudba a osud

Když člověk vystupuje jako já slovní dvojice Já-Ono, užívá světa a všeho toho co nabízí. Užívá věcí, které mají nějakou funkci. Používáme je za nějakým účelem, čili jsou příčinou našeho dalšího jednání. Ona každá věc a každá činnost je svou funkcí příčinnou a má i svou příčinu. Kauzalita se tedy řadí k dalším typickým rysům základní dvojice Já-Ono. Pokud člověk podlehne tomuto dění, stává se otrokem světa. Postupně

---

⁷⁸ VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996, s. 46-47.

⁷⁹ VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996, s. 47.

⁸⁰ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 61.

se dostává do tlaků, ze kterých není možné vyjít, ve kterých není prostor pro vztah. Dostává se do hry, ve které pravidla udává „neblahá sudba“.

Dnešní doba nabízí mnoho vysvětlení jevů. Buber zmiňuje oblíbenou psychologii, která staví vedle sebe akty našeho prožívání, a přidává k nim jakousi zákonitost. Další vědou může být sociologie, která dokáže společnost roztřídit, udat směr a vývoj. Ona každá věda by mohla přispět svým úhlem pohledu. Ale ať už se na svět podíváme z hlediska historie, biologie či antropologie, stojíme stále na stejné úrovni. Stavíme věci vedle věcí, dáváme je do souvislostí, hovoříme o nich, vyměňujeme si vlastní zkušenost. Jistě člověk potřebuje zmapovat své okolí, porozumět mu a dozvědět se o jeho vzniku a vývoji, vypadá to jako správná volba, ale nesmí v tom zapomínat na to, co je věčné, na své Ty, do jehož vztahu může vstupovat. Pokud se nechá strhnout, stane se „posedlý procesem, tj. neomezenou příčinností“.

„Zatímco svůj svět slova Ono si buduji pouze svou jednosměrnou (ze mne vycházející) aktivitou, jíž konstituuji jeho předměty a pozoruji je, vysvětluji, disponuji jimi, aniž vím o pravějším způsobu svého bytí, sám sebou se vskutku stávám jen díky svému vztahu k Ty“, který je obapolnou vstřícností. Orientace ve skutečnosti, která je vedena slovem Ono, je podle Bubera nutná vlastně jen pro přežití, popřípadě pro pohodlný život; jinak „všechn skutečný život je setkáním“.⁸¹

„Kdo je přemožen světem slova Ono, musí spatřovat v dogmatu o nezměnitelném procesu pravdu, která zjasňuje to, co bylo nepřehledně bujícím děním; ale toto dogma ho ve skutečnosti činí ještě větším otrokem tohoto světa. Ale svět slova Ty není uzavřen. Ten, kdo za ním vychází s usebranou bytostí, s oživlou schopností vstupovat do vztahu, si začíná uvědomovat svobodu. A být osvobozen od nesvobody znamená dosáhnout svobody.“⁸²

Tam, kde není nutná kauzalita, tam vládne vztah. Ve vztahu není potřebné, aby jedna věc následovala druhou. Zde mé Já předstupuje před mé Ty. „Věří; tím je však řečeno: setkává se.“⁸³ Veškeré zákonitosti světa odpadají a člověk zažívá čistou svobodu. Díky ní není pod nadvládou hrozivé sudby, ale naplňuje svůj osud. Nic jiného než právě tato volba ho již nikdy nebude moci uspokojit. A náhle život dostane smysl.

Díky svobodě nacházíme osud. A tyto dvě věci v sobě snoubí smysl pro to být.

---

⁸¹ POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha: Ježek, 1995, s. 23-24.

⁸² BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 89.

⁸³ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 90.

„Dogma o procesu ti ponechává před svou šachovnicí pouze tuto volbu: buď zachovávat pravidla, nebo se vyloučit ze hry; ale ten, kdo prožívá obrácení, převrhuje figurky. Dogma ti vždycky ochotně dovolí naplňovat danost svým životem a ‚zůstávat svobodný‘ v duši; ale ten, kdo prožívá obrat, považuje tuto svobodu za nejpotupnější porobu.

To jediné, co se člověku může stát neuniknutelnou sudbou, je víra v tuto sudbu; neboť ona potlačuje pohyb obrácení.“⁸⁴

3.1.5 Individualita a osoba

Pojmy individualita a osoba jsou označením pro člověka, který vystupuje jako Já-Ono nebo Já-Ty. Zastřešují vše to, co bylo řečeno výše. Tyto dva termíny se mohou zdát velmi podobné, ne-li synonymní, přesto je jejich původ rozdílný.

Individualita vyvěrá ze základního slova Já-Ono. V Buberově terminologii se poznává jako „subjekt“. Užívá světa a věcí a zároveň si je přivlastňuje, ztotožňuje se s nimi, stávají se její součástí. Člověk takového založení se považuje za někoho, koho jeho věci a to, čeho dosáhl, charakterizují. Individualita se odlišuje od jiné individuality.

„Individualita se neúčastní žádné skutečnosti a žádné nenabývá. Odlišuje se od všeho ostatního a snaží se přivlastnit ze všeho – zakoušením a užíváním – tolik, kolik může. Taková je její dynamika; odlišovat se a přivlastňovat si – a pohybovat se v obou případech v oblasti slova Ono, v oblasti neskutečna.“⁸⁵

Oproti individualitě stojí osoba základního slova Já-Ty. Ta se poznává jako „subjektivita“. Osoba si uvědomuje odlišnost jednoho od druhého, ale nevnímá ji jako něco výjimečného, na co by měla klást takový důraz. Osoba se nesnaží cokoli a kohokoli nárokovat, ve svém jednání je bezprostřední. Osoba ví, že se vždy ze vztahu „sepětí“, ve kterém nabývá bytí, musí vrátit do světa „oddělenosti“. „Ryzí subjektivitu lze chápat jenom dynamicky, jako kyvadlový pohyb já v jeho osamělé pravdě.“⁸⁶

„Neexistují dva druhy lidí, ale existují dva póly lidství. Žádný člověk není čistou osobou, žádný čistou individualitou – žádný není zcela skutečný a žádný zcela neskutečný. Každý žije v dvojím já. Ale jsou lidé, v nichž je osoba tak určujícím činitelem, že je lze nazývat osobami, a lidé, v nichž je natolik určující silou

---

⁸⁴ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 88.

⁸⁵ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 95.

⁸⁶ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 94.

individualita, že je lze nazývat jednotlivci. Mezi těmito dvěma póly probíhá dění, v němž se rozhodují skutečné dějiny.“⁸⁷

3.2 VĚČNÉ TY

Třetí část „Já a Ty“ se hned od první věty zaměřuje na rovinu vertikální. Směr k Bohu v sobě zahrnuje všechny vztahy k Ty. Pokud tento prvek v sobě nemají, neoslovují druhého Ty. „Setkat se s druhým člověkem jako s Ty existujícím ve světě a v dějinách znamená také reálnou možnost setkat se s Bohem.“⁸⁸

Prodloužené linie vztahů se protínají ve věčném Ty. Každé jednotlivé Ty je průhledem k němu. Prostřednictvím každého jednotlivého Ty oslovuje základní slovo věčné Ty.⁸⁹

Slovo Bůh bylo skloňováno na mnoho způsobů. Lidé mu dávali všemožné podoby, jména a připisovali mu nejrůznější vlastnosti. Někteří ani toto slovo nemají ve svém slovníku. Potom jsou lidé, kteří si myslí, že Boha znají, že patří do jejich života. Ale jejich vztah ke světu je stejný jako vztah k Bohu:

„Kdo zná svět jako něco, z čeho je třeba mít užitek, nezná ani Boha jinak. Jeho modlitba je procedurou, jíž se zbavuje břemene; ucho, které ji slyší, je ucho prázdnoty. On – a nikoli ‚ateista‘, který se obrací k Bezejmennému z noci a touhy, vyhlížeje oknem své komůrky – je člověkem bez Boha.“⁹⁰

Boha můžeme objevit, pokud se k němu budeme obracet jako ke svému Středu, ve kterém se protínají všechny linie našich vztahů. „Buber dobře viděl konečnost, křehkost a pomíjivost dialogických lidských vztahů a zklamání, které s sebou přinášejí. Podle něj může věčné Boží Ty položit základy stability osobního vztahu a zabránit rozbití společenství.“⁹¹

Každé naše rozhodnutí, naše každodenní povinnosti, naše práce a to, jak je prožijeme, závisí na tom, jak proměníme náš životní postoj ke světu. Pokud budeme vystupovat jako Já-Ono, bude nám svět k užítku. Pokud ale předstoupíme s celou svou bytostí jako Já-Ty, předstoupíme i před věčné Ty, vstoupíme do vztahu a tím zažijeme bytostnou přítomnost a budeme naplňovat smysl celého našeho života.

---

⁸⁷ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 95.

⁸⁸ VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996, s. 59.

⁸⁹ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 105.

⁹⁰ BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 135.

⁹¹ VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996, s. 43.

„Svět není božskou hrou, je božským osudem. Že je svět, že je člověk, že je lidská osoba – že tu jsme ty a já -, to má božský smysl.“⁹²

3.3 BUBER ZVE BARTHA K TANCI

Vliv Martina Bubera a jeho díla je ohromný u řady autorů. I v českém prostředí se na něj obrací např. Tomáš Halík ve své poslední knize „Divadlo pro anděly“ vydané roku 2010.⁹³ Ve své podstatě je to důkaz toho, že Buberovo dědictví je stále živé i v dnešní době. To mě dovedlo k článku terapeuta a znalce moderní filosofie Matthewa Del Neva, který v současné době žije a přednáší v Austrálii. Pokusila jsem se přeložit anglické pojednání zatitulované „Buber zve Bartha k tanci“⁹⁴, ve kterém autor představuje Bubera jako mudrce, který pečuje o židovskou tradici, a Bartha jako teologa pečujícího o církevní tradici odvozenou od Ježíše Krista. Celý článek vychází z doslovu Buberovy knihy „Between Man and Man“, knihy vydané v roce jeho smrti. Zde Buber srovnává své pojetí víry, pojetí pohledu na člověka a na Boha s Barthem v době, kdy napsal „Church of Dogmatics“.

Jedná se o interpretaci následujícího textu: „Protestantský svět víry v Barthově smyslu stojí proti chasidskému v mém podání. A tam uprostřed chasidů – ve světě víry, jejíž učení je hlavně výklad žitého života – radost svobody srdce není vskutku výsledek, ale jistě nejvnitřnější předpoklad, základ základů. Člověk to jen potřebuje slyšet: ‚Chytrost bez srdce není nic. Zbožnost je falešná.‘ ‚Pravá láska k Bohu začíná láskou

---

⁹² BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 112.

⁹³ „Proč Bůh a svoboda patří tak osudově k sobě? Tradiční odpověď zní: Svoboda stojí a padá s odpovědností a Bůh je onou poslední a nejvyšší instancí lidské odpovědnosti. Myšlenka na Boha posiluje lidskou zodpovědnost, neboť před Bohem se nakonec budeme zodpovídat všichni. Avšak za touto formulací a poukazem k Božímu soudu se nezdá skrývat hrozící prst Velkého bratra, skrze ‚špatné svědomí‘ působící prodloužená ruka rodičovské či společenské autority, zastupující tuto moc spolehlivě i v její nepřítomnosti. V novější filosofii náboženství, ovlivněné existencialismem, personalismem, a zejména ‚filozofií dialogu‘, spojené se jmény Martina Bubera, Franze Rosenzweiga, Hanse Jonase a Emanuela Lévinase, se proto setkáme s jiným pojetím. Bůh je horizont věčného Ty, přítomný všude tam, kde se člověku cokoliv (především však druhý člověk) stává skutečným Ty, stává se opravdu bližním, nepodmíněným protějškem (nikoliv anonymním a manipulovatelným *ono*). (...) Bůh v tomto pojetí není ani hrozícím ukazováčkem všudypřítomné morální policie, ani instancí, na niž bychom mohli přesunout ze svých ramen břemeno odpovědnosti za druhého a za svět (‚pánbůh už se nějak postará‘), nýbrž je pramenem naší zodpovědnosti. Nesetkáváme se s ním především v posvátných institucích a svatých knihách osvěčujících naše svědomí a připomínajících nám, že naše důstojnost a svoboda záleží v dobrovolném přijetí mravních závazků a povinností, nýbrž přímo v potřebách bližním. Bůh je cizinec v cizinci, je právě jako on (a ‚skrze něho, s ním a v něm‘) odkázaný na naši ochotu *stát se druhému bližním*.“

⁹⁴ Dostupné na

http://www.acu.edu.au/data/assets/pdf_file/0011/158537/Del_Nevo_Buber_Barth.pdf

k člověku.‘ Ale měl bych a chtěl bych ukázat Karlu Barthovi, tady v Jeruzalémě, jak chasidé tančí ve svobodě srdce se svým bližním.“⁹⁵

Už otázku víry vnímají oba myslitelé odlišně. Barth přichází s myšlenkou správnosti víry. Aby ale člověk mohl správně věřit, musí se naučit i správně důvěřovat, důvěřovat ve víru. Díky správné důvěře prožíváme víru, díky níž se ocitáme v pravém vědění. Člověku je dána možnost víry. Pokud ji aktualizuje, dochází k fixaci víry a fixaci vědění o ní. Barth ve svém pojetí zpředměťuje jak Boha, tak naši víru.

Chasidská tradice je trochu jiná kapitola. Zde rozhodně nejde o zhmotnění. Buber nepojímá víru jako knihu pravidel, do které je možno kdykoli nahlédnout. Víra začíná zážitkem Boha, ten není vymezen pravou důvěrou, ale vztahem; vztahem, který se odehrává mezi mnou a Bohem. Víra je má odpověď, mé rozhodnutí a jednání, kterým odpovídám světu, možná neadekvátně, nicméně správně. Nikdo mě tohoto práva nemůže zbavit. Víra je méně o správné důvěře než o rozhodnutí a činu.

Na začátku víry stojí v pojetí Bubera otázka. Bůh má otázky, my máme otázky a to tvoří dialog, vztah. Otázka jako podstata víry je záležitost toho, co Rabbi Jonathan Sacks nazval „mahlokot leshem shomayim; argumenty pro příčinu nebe“.

„Nemůžete mít argumenty pro příčinu nebe bez základní víry v člověka, jeho bytostné dobroty a naší běžné lidskosti. Nemůžete mít otázky ohledně spravedlnosti, lásky a pravdy, dokud nepředpokládáte hodnotu otázky, svět, ve kterém je dobré mít věci jako spravedlnost, lásku a pravdu. Otázky se vyskytují tam, kde spravedlnost, láska a pravda nejsou. Je potřeba, aby existovala základní dobrota mezi člověkem a člověkem v srdci reality, abychom mohli takto smýšlet.“⁹⁶

Tím se dostáváme k rozdílnému uchopení člověka. Liší se hned v základu. Pro Bartha získává člověk přístup ke svému lidství, až když je věřící. Kdežto pro Bubera je víra druhotná vůči lidství. Kdyby podmínkou člověčenství byla víra, byl by dialog pro

---

⁹⁵ „The Protestant world of faith in Barth’s understanding of it stands over against the Hasidic in my understanding of it. And there, among the Hasidim – in a world of faith whose teaching is ultimately the commentary on a lived life – the ‚willingly‘ of the freedom of the heart is not, indeed, consequence, but certainly the innermost presupposition, the ground of grounds. One needs only hear how it is spoken: ‚Cleverness without heart is nothing at all. Piety is false.‘ For ‚the true love of God begins with the love of man.‘ But I would, I could, show Karl Barth here, in Jerusalem, how the Hasidim dance the freedom of the heart to the fellowman.“

⁹⁶ „You can’t have arguments for the sake of heaven without a basic faith in man, his essential goodness and our common humanity. You can’t have questions about things like justice, love and truth unless you also presuppose, without even meaning to, simply by virtue of the question, a world in which it is good to have things like justice, love and truth. Questions abound where justice, love and truth do not. There needs to be a basic goodness between man and man at the heart of reality to think like this.“

různá vyznání velmi obtížný, ale tam, kde jsem na prvním místě lidské bytí a pouze druhotně věřící, je dialog možný.

Člověk, jak ho vidí Buber, je dost dobrý, aby byl zodpovědný za svůj život. A Bůh ho potřebuje stejně, jako člověk potřebuje Boha. Z Buberova pohledu nemilujeme člověka kvůli ukřižování Krista; protože milujeme, můžeme chápat, co kříž znamená, a ten symbol k nám může promlouvat, ale my milujeme člověka, protože jsme lidé. Naše svoboda srdce, naše srdce pro druhé, je jistě ten nejnvtřnější předpoklad.

Pro Bartha se člověk stává člověkem, když je se svými bližními rád. S tím by jistě Buber souhlasil. Ale Barth přesto vidí propast mezi lidskou a křesťanskou láskou. Člověk ve svém lidství je pokleslý a hříšný, proto jsou dobrota a svoboda srdce nevykoupené. Člověk je opakem Boha. Pouze v Duchu Svatém skrze Ježíše Krista je tato propast přemostěna a člověk je spasen. Jen skrze Ježíše Krista má lidská přirozenost přístup k síle, která umožňuje člověku být v pravém smyslu se svými bližními rád. Na této spáse není nic z přírody ani od člověka, je to čistě dílo Ježíše Krista.

„Ve snaze pozvednout křesťanskou lásku nade všechno to, co dokážou i lidé, se mi zdá, že Barth zastává zbožnou pozici. Takový Barth píše, že křesťané se stávají svatými, spravedlivými a čistými v ‚nejvyšší radosti‘, o které sami vědí a přinášejí jako svědci do světa. To se mi zdá jako duchovní arogance pojímat to tak, že křesťané jsou nadřazeni nad lidské bytí, protože jejich láska je nadřazená. Ale Buber by řekl, že morální nadřazenost (lásky) záleží na dobrých skutcích, ne na náboženském statusu,“⁹⁷ píše Matthew Del Nevo.

Teologicky je Bůh pro Bubera absolutní. Bůh je jeden a my jsme stvořeni k Božímu obrazu. Bůh není jméno nějakého předmětu nebo nějakého božství. Bůh je absolutně jedinečný a člověk, stvořený k jeho obrazu, je absolutně jedinečný. Buber říká o této relaci mezi člověkem a Bohem: „Nepovažuji individuum ani za začátek ani za cíl lidského světa. Ale považuji lidskou osobu za neměnitelné centrální místo boje mezi pohybem světa od Boha a směrem k Bohu.“⁹⁸

---

⁹⁷ „In striving to raise Christian love above and beyond anything to do with the human, it seems to me that Barth actually takes a sanctimonious position. Thus Barth writes that Christians are made holy, righteous and pure in ‚the supreme gladly‘, which they alone know and bring as witness to the world. There seems to me a spiritual arrogance here which would hold that Christians are superior *qua* human beings because their love is superior. But Buber would say moral superiority (of love) depends upon one’s good deeds, not upon one’s religious *status*.“

⁹⁸ „I do not consider the individual to be either the starting point or the goal of the human world. But I consider the human person to be the irremovable central place of the struggle between the world’s movement away from God and its movement towards God.“

Bůh potřebuje člověka, aby se podílel a spolupracoval s ním, Bůh je nic bez člověka. Víra je tedy spolupráce, začátek tázání. Pro Bubera má přednost lidskost, v co člověk věří, je druhotné. V tomto smyslu zve Buber Bartha k tanci, ke skutečnému tanci – pohybu vzájemného semknutí a oddálení – mezi člověkem a člověkem, mezi Bohem a člověkem.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo seznámit se s životem Martina Bubera, vytyčit významné mezníky, které ho nasměrovaly k vytvoření díla „Já a Ty“ a nakonec uchopit jeho základní myšlenku. Takto stanovený cíl byl v jednotlivých částech práce naplněn. Sekundární literatura k filosofii dialogu není v českém prostředí rozsáhlá, proto jsem ve třetí kapitole vycházela primárně z díla Karla Vrány a Jolany Polákové.

Z osobního hlediska bylo pro mne setkání s dílem Martina Bubera obrovským obohacením. Obdobně jako v jeho životě docházelo k vývoji ve vztahu ke světu a k sobě, mohu prohlásit, že i já jsem se během psaní bakalářské práce ve vztahu k sobě, druhým a „Ty“ proměnila.

Buber je osobnost, u které můžeme být svědky velkého propojení života a díla. Proto tato práce věnovala tolik prostoru Buberovu životu. Pilíře, jimiž jsou promeškané setkání se svou matkou, prožití toho „Jiného“ ve stáji, výchova k židovské víře, setkání s chasidismem, zážitek z dob studií při seminářích při pocítění sféry „mezi“ a nakonec angažování se v sionistickém hnutí, tvoří mezníky, které Buberovi předurčily jeho celoživotní směřování. Jeho dílo je výsledkem prožité cesty. Filosofická práce s jeho životem rostla a pro nás to může být důkaz toho, že to, co psal, také žil.

Tato práce vyústila v ústřední ideu knihy „Já a Ty“. Myšlenku založenou na žité přítomnosti, na bezprostředním vztahu, na tom, abychom se stali osobami a vystupovali v plnosti našeho bytí. Ke světu můžeme přistupovat jako k příležitosti zakoušet vše to, co nám nabízí, vytvořit život bohatý na zkušenosti. Ale život můžeme prožít i jako dar setkání. Závisí na každém člověku, jaký postoj si zvolí.

Bůh, jakožto věčné Ty, onen Střed, ke kterému každá jednotlivá Ty směřují, bez kterého žádný náš skutečný vztah nemá smysl. Buber nás nestaví před náboženské doktríny, chce nám ukázat, že Boha máme možnost spatřit v každém člověku, v každém vztahu. Zároveň platí, že jaký postoj zaujímáme ke světu, takový zaujímáme i k Bohu.

Článek konfrontující Buberův a Barthův pohled na Boha, člověka a víru je jistě jen jednou ukázkou z mnoha, který polemizuje s Buberovou filosofií dialogu. Ale ve své podstatě to není žádná nevybíravá kritika, ale konstruktivní dialog, o který Buber vždy tolik usiloval. Dialog mezi Já a Ty.

SEZNAM LITERATURY

- BOURETZ, P. *Svědkové budoucího času II*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-298-1.
- BUBER, M. *Cesta člověka podle chasidského učení*. Olomouc: Votobia, 1994. ISBN 80-85885-08-5.
- BUBER, M. *Chasidská vyprávění*. Praha: Kalich, 2002. ISBN 80-7017-709-8.
- BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005. ISBN 80-7017-020-4.
- BUBER, M. *Problém člověka*. Praha: Kalich, 1997. ISBN 80-7017-109-X.
- CHAPMAN, C. *Čí je země zaslíbená?* Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003. ISBN 80-7207-507-1.
- ČEJKA, M. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-210-3007-0.
- HALÍK, T. *Divadlo pro anděly*. Praha: Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-051-7.
- KUBÁLEK, D., MÜLLEROVÁ, H. (eds.) *Kronika 20. století*. Praha: Fortuna Print, 1995. ISBN 80-7321-039-8.
- POLÁKOVÁ, J. *Filosofie dialogu*. Praha: Ježek, 1995. ISBN 80-85996-01-4.
- VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-173-3.
- WEHR, G. *Buber*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-31-X.

http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=17&new=2396

http://www.acu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0011/158537/Del_Nevo_Buber_Barth.pdf

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Zweiter Teil

Die parallele Linie der Bezeichnung schneidet sich in sich
 Du. ~~Jede~~
 Jede einzelne Du in ein Durables zu sein. Denn jede einzelne
 Du spricht die Grundform der Linie an. Aus diesem Mittelstern
 der die alle Götter kommen die Erfüllung der Bezeichnung
 zu sein, sind die Unzufüllbar. Das einzelne Du vertritt
 dich sich an jede und vollendet sich an keine. Es vollendet
 sich einzig in der unmittelbaren Beziehung zu dem Du, das die
 mein Leben nach nicht zu Es sein kann.

Im Laufe Du habe ich Monotonie mit vielen Namen angebracht. Als
 sie von dem so Benennung sagen, müßte sie Ormus sein: die
 eine Mythe, eine Lobgedichte. Denn kehrt die Namen in die Essenz
 ein; Ormus stärkt sich die Monotonie, im Laufe Du ab die so zu be-
 denken und zu beruhen. Aber alle Götternamen bleiben schließlich: weil
 in ihnen nicht bloß von Gott denken aus zu dem Namen kommen.

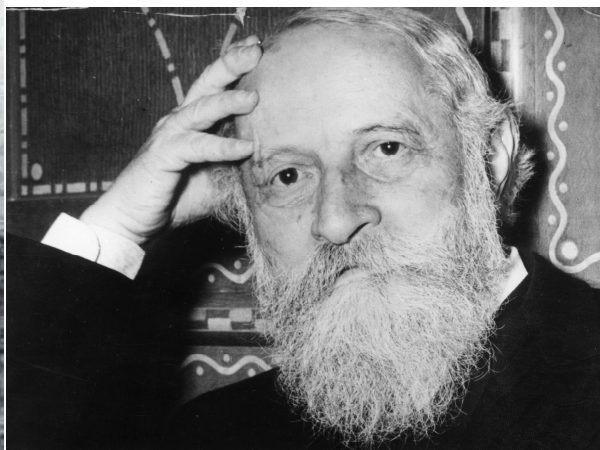
(Mensch will - verstehen, die die a Gott zueinander zu gebrauchen
 weil es so miteinander sei. Was ist es die selbsten aller
 Menschenwort: Eben darum in's die Monotonie und unempfang-
 lichkeit. Und was würde alle in. Wie viele Gottes Wesen und Worte
 irgendwo zu kein andere geben. Es sind alle kein) ~~off~~ die Eine werden.
 Die das alle Menschen, die Gott angebracht. Aber, ich alle mit
 dem was die von Gott spricht und wirklich Du in sich, spricht
 in vollem ~~die~~ Ormus in Leben: die, das was Du sein Leben an,
 die von keinem anderen empfangbar ~~wird~~ ^{kommt} und zu dem in einem
 Bereich steht, die alle anderen erschließen.

Aber auch, was die Namen parabolisch und ~~offen~~ zu sein glaub-
 wenn die mit seinem ganz begreifen, was die die sein, ~~was~~ ^{was} ~~angenehm~~
 als die von keinem anderen empfangbar ~~wird~~ ^{kommt} ~~was~~ ^{was} nicht ~~zu~~ ^{zu} Gott an.

Obrázek č. 1: rukopisná stránka z „Já a Ty“

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3